

DOBROG JE ČOVJEKA TEŠKO PRONAĆI

Flannery O' Connor

Baka nije željela ići u Floridu. Htjela je posjetiti neku rodbinu u istočnom Teneseju i zato je koristila svaku priliku da nagovori Baileya. Bailey joj je bio sin koji je s njom živio, njen jedini dječak. Sjedio je za stolom na ivici stolice, prevrćući narandžasti sportski dio »Dnevnika«. »Pazi ovo, Bailey«, reče ona, »pogledaj, čitaj!« Zastala je s jednom rukom na svom tankom bedru, dok je u drugoj držala novine kojima je mahala u pravcu njegove celave glave. »Evo, ovaj momak što je sam sebe nazvao Izrod, nestao je iz Državne kaznonice i uputio se u pravcu Floride; pročitaj šta piše, šta je učinio ovim ljudima. Ja svoju djecu ne bih povelu u pravcu u kojem se uputio takav kriminalac. Kad bih to učinila, bilo bi to protiv moje savjesti!«

Bailey nije ni podigao pogled s novina, pa se ona otkrila do dječije majke, mlade žene u radnim hlačama, čije je lice bilo široko i nevino poput kupusa, povezano zelenom maramom koja se na vrhu završavala sa dva šiljka slična zečjim ušima. Sjedila je na kauču, hraneći bebu breskvama iz tegle. »Djeca su već bila u Floridu«, reče stara dama. »Za promjenu ih treba odvesti na neko drugo mjesto, da vide različite dijelove svijeta i da se prosvijete. Nikada nisu bili u istočnom Teneseju!«

Činilo se da je majka nije čula, ali njen osmogodišnji dječak, John Wesley, zdepasto dijete s naočalima, reče: »Ako ne želiš ići u Floridu, što ne ostaneš kod kuće?« On i mala djevojčica, June Star, čitali su stripove na podu. »Ne bi ona ostala kod kuće ni kad bi postala kraljica«, reče June Star ne podižući svoju žutu glavicu.

»Da, a šta ako vas taj momak, Izrod, uhvati?« upita baka. »Razbiću mu njušku«, reče John Wesley. »Ne bi ona ostala kod kuće za milion dolara«, produži June Star. »Boji se da nešto ne propusti. Ona mora ići svuda gdje mi idemo.« »U redu, gospodice«, reče baka. Samo zapamti kad slijedeći put budeš tražila da ti nakovčram kosu.«

June Star odgovori da je njena kosa prirodno kovčrava. Slijedećeg je jutra baka bila prva u kolima, spremna za polazak. U ugao je smjestila svoj veliki crni kofer što je sličio na glavu vodenog konja, dok je ispod sakrila korpu u kojoj je bio Pitty Sing, mačak. Nije ga htjela tri dana ostaviti samoga u kući, jer bi pretjerano žudio za njom, a i plašila se da bi u strahu mogao grabiti po jednom od plinskih plamenika i ugušiti se. Njen sin, Bailey, nije želio doći u motel s mačkom.

Sjedila je na sredini zadnjeg sjedišta s Johnom Wesleyem s jedne i June Star s druge strane. Bailey, majka i beba su sjedili naprijed; napustili su Atlantu u osam i četrdeset pet, a brojčanik prednjih milja pokazivao je 55.890. Baka je ovo zapisala, jer je mislila kako će nakon povratka biti zanimljivo utvrditi koliko su milja prešli. Trebalo im je dvadeset minuta da dođu do periferije grada.

Stara gospođa se udobno namjestila, skinuvši pamučne rukavice koje je skupa s novčanikom položila na policu ispred stražnjeg prozora. Majka je još bila u radnim hlačama i glave uvezane zelenom maramom, ali je baka imala marinskoplavu slamnatu mornarski šešir s kitom bijelih ljubičica na obodu i marinskoplavu haljinu s bijelim tačkicama. Ovratnici i manžetne bili su od bijelog organdina porubijenog čipkom, a na ovratnik je pričvrstila purpurni buket platnenih ljubičica natopljenih mirisom. U slučaju nesreće, svako ko bi je vidio mrtvu na auto – putu, odmah bi znao da je bila dama. Rekla je kako misli da će biti dobar dan za vožnju, ni previše hladan ni previše vruć, i opomenula Baileya da je brzina ograničena na pedeset i pet milja na sat, da se policajci kriju iza reklamnih tabli i šumaraka i da pojure za tobom prije nego uspiješ usporiti. Ukazivala je na zanimljive detalje okoline; Kamena planina; plavi granit koji je mjestimice doticao obje strane ceste; briljantno crveni brežuljci od gline, lako prošarani purpurno, i različite žitarice što su na tlu stvarale zelene čipkaste nizove. Drevce je bilo prepuno srebrnastobijelog sunčevog svjetla; i najljepši primjerak su bilistal. Djeca su čitala stripove, a majka se smjestila nazad zbog spavanja.

»Hajd' da prođemo kroz Georgiju brzo, tako da je ne moramo mnogo gledati«, reče John Wesley.

»Kad bih ja bila mali dječak«, reče baka, »ne bih o svojoj rodnoj državi tako govorila. Tenesee ima planine, a Georgia brda.«

»Tenesee je grmaljska bezvezna zemlja«, nastavi John Wesley, »a Georgia je takođe ušljiva država.«

»To ti kažeš«, reče June Star.

»U moje vrijeme«, reče baka, savijajući prste isprugane žilicama, »Djeca su imala više poštovanja prema svojoj rodnoj zemlji, svojim roditeljima i svemu ostalom. Ljudi su bili kako treba. Oh, pogledajte slatkog malog crnčica!« Uzvikujući je pokazujući crnačko dijete što je stajalo na vratima kolibe«. Zar to nije prizor?« upita, a svi se okrenuše i kroz stražnji prozor pogledaše malog Crnca. On je mahao.

»On nema hlače«, reče June Star.

»Vjerovatno ne posjeduje nijedne«, objasni baka. »Male crnje na selu nemaju stvari kao mi. Kad bih znala crtati, naslikala bih ovaj prizor.«

Djeca su izmjenila stripove.

Baka se ponudi da drži bebu, pa je majka dodade preko prednjeg sjedišta. Stavila je dječacića na koljena i ljuljajući ga govorila o predmetima kraj kojih su prolazili. Prevrtala je očima, stiskala usta i svome pergamentnom licu davala izgled mirne blagosti. On bi joj povremeno darovao sanjarski smijeh. Prolazili su pokraj prostranog pamučnog polja na kojem je u sredini, poput malenog otoka, bilo ograđeno pet ili šest grobova.

»Pogledajte, groblje!« reče baka, pokazujući. »To je staro porodično groblje. Pripadalo je plantaži.«

»Šta je to plantaža?« upita John Wesley.

»Prohujalo s vihorom«, reče baka. »Ha, ha!«

Kada su djeca završila sa svim stripovima što su ih ponijela, otvorile ručak i stadoše jesti. Baka je jela sendvič s maslacem od kikirikija i jednu maslinu, a djeci je zbranjivala da kroz prozor bacaju kutije i papirnate salвете. Kad im nije preostalo ništa što bi mogli raditi, započeoše igru u kojoj je jedno biralo neki oblak, a drugo dvoje pogađalo na šta slični. John Wesley izabra jedan u obliku krave i June Star pogodi da je krava, a John Wesley reče da nije, nego automobil, na što June Star reče da on ne igra fer i počeoše se mlatići preko baka.

Baka reče da će im pričati priču, ako budu mirni. Dok je pričala prevrtala je očima, klimala glavom i bila veoma dramatična. Pričala je kako joj se jednom, dok je bila mlada djeva, udvarao gospodin Edgar Atkins Teagarden iz Jaspera, Georgia. Reče kako je to bio veoma zgodan čovjek i gospodin koji joj je svake subote popodne donosio lubenicu na kojoj su bili urezani njegovi inicijali, E. A. T. Tako jedne subote, nastavila je, donese on lubenicu i ostavi je pred vratima, jer kod kuće nije bilo nikoga; vratilo se svojom kočijom u Jasper, ali ona nikada nije dobila lubenicu, jer je crnački dječak pojeo kad je video inicijale E. A. T. Ova priča zaškaklja smiješnu kost Johna Wesleya i on se smijao i smijao, ali je June Star smatrala da priča uopće nije dobra. Ona reče da se nikako ne bi udala za čovjeka koji joj subotom samo donosi lubenice. Baka odgovori da bi učinila dobro da se udala za g – dine Teagardena, jer je bio džentlmen koji je kupio zalihu Coca – Cole čim se pojavila, a umro je tek prije nekoliko godina kao veoma bogat čovjek.

»Igra riječi: inicijali E. A. T. tvore riječ »eat«, što u engleskom znači »jedi«. (Prim. prev.)

Zaustavili su se kod »Tornja« zbog sendviča s roštilja. »Tornja« je bila točionica i pjesna dvorana napravljena dijelom od drveta, dijelom zidana, smještena na čistini izvan mjesta Timothy. Posao je vodio debeljko zvani Crveni Sammy Butts, a tu i tamo, na zgradi i miljama u oba pravca na autoputu, bili su okačeni ovakvi natpisi: PROBAJTE ČUVENI ROŠTILJ CRVENOG SAMMYJA. NIJEDAN KAO U CRVENOG SAMMYJA! CRVENI SAM! DEBELJKO SA SRETNIM OSMJEHOM! VETERAN! CRVENI SAMMY JE VAŠ ČOVJEK!

Crveni Sammy je ležao na goljoj zemlji u dvorištu »Tornja« s glavom zavučenom pod kamion, dok je pokraj njega, vezan za malo kinesko drvo, brbljao sivi majmun visok oko trideset centimetara. Čim je ugledao djecu kako iskaču iz kola i trče prema njemu, majmun je skočio na drvo i popeo se na najvišu granu.

Iznutra, »Tornja« je bio dugačka tamna prostorija sa šankom na jednom kraju, stolovima na drugom i prostorom za ples u sredini. Svi su posjedali za sto pokraj muzičkog automata; žena Crvenog Sama, visoka preplanula osoba s kosom i očima svjetlijim od kože, pride i primi narudžbu. Majka stavi novčić u automat, izabravši »Tennessee valcer«, a baka reče kako joj ta melodija uvijek izazove želju za plesom. Uptala je Baileya da li bi zaplesao, no on je samo zurio u nju. Nije, poput nje, imao urođene vjerdine i putovanje su ga nervirala. Bakine su smeđe oči bile veoma sjajne. Ljuljala je glavom s jedne strane na drugu kao da pleše sjedeći na stolici. June Star reče da se zavrta nešto uz što bi mogla pljeskati rukama, pa majka stavi drugi novčić, izabravši jednu brzu stvar i June Star izađe na plesni podij da izvede svoju tačku pljeskanje.

»Zar nije slatka?« uzviknu žena Crvenog Sama, naslanjajući se na šank. »Hoćeš li doći da budeš moje mala djevojčica?«

»Naravno da neću«, reče June Star. »Ne bih živjela na ovako bijednim mjestu ni za milion dolara«, i otrča nazad za sto.

»Zar nije slatka?« ponovi žena, ljubazno razvlačeći usta.

»Zar te nije stid?« proskita baka.

Ude Crveni Sam i reče ženi da prestane ljenčariti za šankom i požuri s onim što su ljudi naručili. Smeđe hlače su mu dosezale samo do kukova, pa mu je stomak vislo preko njih poput vreće s hranom što se nije ispod košulje. On pride i sjede za susjedni sto, ispustivši zvuk koji je bio kombinacija uzdah i jodjanja.

»Ne možeš uspjjeti«, reče. »Ne možeš uspjjeti«. Obrisao je svoje crveno, oznojano lice sivom maramom. »U ovim vremenima ne znaš kome bi vjerovao. Zar nije tako?«

»Ljudi zasigurno nisu fini kao što su nekada bili«, reče baka. »Prošle nedjelje ovdje su došla dva momka«, nastavi Crveni Sammy, »vozeći »Chrysler«. Bio je to stari, uljubljen, ali dobar auto, i oni su gledali ravno u mene. Rekli su da rade u tvornici i, znate šta? Benzin koji su kupili dao sam im na veresiju. Eto, zašto sam to učinio?«

»Zato što ste dobar čovjek!« odjednom reče baka.

»Da, mislim da je tako«, odgovori Crveni Sam kao da je bio zatečen ovim odgovorom.

Njegova žena donese narudžbu, noseći pet tanjura odjednom, bez poslužavnika, po dva u svakoj ruci i jedan s kojim je balansirala držeći ga na podlaktici. »Na ovom zelenom božjem svijetu nema nijedne duše kojoj možeš vjerovati«, reče žena. »I ja iz ovoga ne izuzimam nikoga. Nikoga«, ponovi gledajući u Crvenog Sammyja. »Jeste li čitali o kriminalcu, Izrodu, koji je pobjegao?« upita baka.

»Ne bih se baš nimalo iznenadila da napadne upravo ovo mjesto«, reče žena. »Ako čuje da se ovo nalazi ovdje, ne bih se nimalo iznenadila da ga ugledam. Ako čuje da imamo dva centa u kasi, ne bih bila nimalo iznenadena kad bi on...«

»Dobro je«, progovori Sam, »hajde i donesi ovim ljudima njihove Coca-Cole!« Žena ode da donese ostatak narudžbe.

»Dobrog je čovjeka teško pronaći«, reče Crveni Sammy. »Sve je postalo užasno. Sjećam se vremena kad si mogao otići i ostaviti ulazna vrata otključana. Sad više ne.«

On i baka su raspravljali o boljim vremenima. Baka izjavi kako je, po njenom mišljenju, za sadašnje stanje u potpunosti kriva Evropa. Reče da se Evropa ponaša kao da smo mi ovdje napravljivi od novaca, a Crveni Sammy reče da se u nju nema šta govoriti, da je ona potpuno u pravu. Djeca su istrčala van u blještavilo sunca i promatrala majmuna u čipkastom kineskom drvetu. On je bio zabavljen hvatanjem buha na svom tijelu, koje je krckao među zubima kao da se radi o najvećoj poslastici.

Opet se izvezoše u vruće poslijepodne. Baka je zapadala u kratkotrajne drijemeže, budeći se svaki čas zbog viastitog hrkanja. Kad su izašli iz Toombsboro, ona se probudi, sjetivši se stare plantaže koju je negdje ovdje posjetila u vrijeme dok je bila mlada dama. Ispričala je kako je kuća u proče-lju imala šest bijelih stubova, do kuće je vodio dvored hrastova, a s obe strane pročelja stajao po jedan drveni sjenik gdje se sjedilo sa pratiocem nakon šetnje po vrtu. Tačno se sjećala gdje treba skrenuti da bi se stiglo do tamo. Znala je da Bailey neće biti voljan da gubi vrijeme zbog razgledanja neke stare kuće, no što je više o tome govorila, više je željela sve još jednom vidjeti i utvrditi da li su oni sjenici blizanci još tamo. »U toj je kući bilo tajno skrovište«, reče ona lukavo, ne govoreći istinu, ali želeći da je to istina, »pa se raširio glas da je unutra skriveno sve porodično srebro kad je došao general Sherman, ali nikada nije nađeno...«

»Hej!« viknu John Wesley. »Hajdemo da to vidimo! Mi ćemo pronaći! Pretražićemo svu drvenariju i pronaći ga! Ko tamo živi? Gdje treba skrenuti? Hej, tata, možemo li skrenuti ovdje?«

»Nikada nismo vidjeli kuću s tajnim skrovištem!« zavrišta June Star. »Podimo do kuće s tajnim skrovištem! Hej, tata, možemo li poći da vidimo kuću s tajnim skrovištem?«

»Znam, nije daleko odavde,« reče baka. »Ne treba više od dvadeset minuta.«

Bailey je gledao ravno naprijed. Vilica mu je bila ukočena poput konjske potkovice. »Ne«, reče.

Djeca počeoše vikati i kričati da žele vidjeti kuću s tajnim skrovištem. John Wesley je udario u leđa prednjeg sjedišta, a June Star se objesila na materino rame i očajnički cmizdrila kako se za praznike nikada ne mogu zabaviti i kako nikada ne mogu raditi ono što ONI žele. Beba je počela vrištati, a John Wesley je tako snažno tukao po prednjem sjedištu da je otac osjećao udarce po svojim bubrežima.

»U redu!« prodera se on i skrenu kola na stajalište pokraj ceste. »Hoćete li svi umuknuti? Hoćete li svi umuknuti za trenutak? Ako ne umuknete, nećemo nikuda ići.«

»To će za njih biti veoma poučno,« promrmlja baka. »U redu«, reče Bailey, »all zapamtite ovo; ovo je jedini put što smo se zaustavili zbog nečega takvog. Ovo je jedini i posljednji put.«

»Zemljana cesta na koju treba skrenuti je oko jednu milju iza nas«, upućivala je baka. »Zapamtila sam kad smo prošli.«

»Zemljana cesta«, zagunda Bailey. Nakon što su okrenuli i upravlili prema zemljanoj cesti, baka nastavi s drugim uspomenama na kuću, o prekrasnom staklu na ulaznim vratima i svijećnjacima u holu. John Wesley reče da je tajno skrovište vjerovatno u kamenu.

»Nećete moći ući u kuću«, reče Bailey. »Ne znate ko tamo živi.«

»Dok vi budete s njima razgovarali ispred ulaza, ja ću otrčati pozadi i ući kroz prozor,« predložio John Wesley.

»Svi ćemo ostati u kolima«, reče majka. Zaokrenuli su na zemljano cestu i kola počeoše grubo poskakivati kroz vrtologe ružičaste prašine. Baka se prisjećala vremena kada nije bilo uređenih puteva i kada je za rastojanje od trideset milja trebalo putovati čitav dan. Zemljani put je bio grubav, na mjestima nenadano izlokao i s oštrim okukama na opasnim nasipima. Odjednom bi se našli na uzvisini, gledajući ispod sebe vrhove drveća što su se plavili miljama uokolo, a u sljedećem trenutku našli bi se u udubini, okruženi drvećem pokrivenim crvenom prašinom koje je s visine gledalo na njih.

»Ako se to mjesto ne pojavi u roku od jedne minute«, reče Bailey, »ja ću okrenuti nazad.«

Put je izgledao kao da po njemu niko nije putovao već mjesecima. »Više nije daleko«, reče baka, i tek što je to izrekla, užasna misao pade joj na pamet. Misao je bila tako zbunjujuća da joj se lice zajapurilo, oči razogačile, a stopala poskočila zakačivši kofer u uglu. U trenutku kada se kofer pokrenuo, novine koje su pokrivala korpu podigoše se uz frkiranje i Pitty Sing, mačak, skoči na Baileyyova rame.

Djeca su bila odbačena na pod, a majka, stiskajući bebicu, ispade kroz vrata na zemlju; baka je bila bačena na prednje sjedište. Kola se jednom preokrenuše, prizemljivši se u jarku pokraj ceste, ponovo s pravom stranom prema gore. Bailey je ostao u vozačkom sjedištu s mačkom – sivoi-spruganim, sa širokim bijelim licem i narandžastim nosom – koji se poput gusjenice zakačio za njegov vrat.

Či su djeca ustanovila da mogu micati rukama i nogama, poskakaše iz kola vičući: »Imali smo NESREĆU!« Baka je bila sklupčana ispod table s instrumentima, nadajući se da je povrijeđena u tolikoj mjeri da se Baileyyev gnjev neće odjednom sručiti na nju. Užasna misao koja joj je pala na pamet prije nesreće bila je da kuća koje se tako živo sjećala uopće nije bila u Georgiji, nego u Tennesseeju.

Bailey s obe ruke skinu mačku s vrata, bacivši je kroz prozor u pravcu borovog stabla. Onda izađe iz auta, tražeći majku svoje djece. Sjedište je oslonjena na livicu jarka, s vrištećom bebom u naručju; samo je ogrebala lice i slomila rame. »Imali smo NESREĆU!« vrištala su djeca na vrhuncu oduševljenja.

»Ali niko nije poginuo«, s razočarenjem reče June Star, dok je baka hramajući izlazila iz kola; šešir joj je još bio pričvršćen na glavi, no slomljen je obod bio nakrivljen pod veselim uglom, a buket ljubičica visio obješen sa strane. Izuzev djece, svi su posjedali u jarak da se oporave od šoka. Svi su bili potreseni.

»Možda će naići kola«, reče majka promuklim glasom. »Mislim da sam povrijedila jedan organ«, javi se baka pritiskajući svoj bok, ali niko joj ne odgovori. Baileyyevi su zubi cvokotali. Nosio je žutu sportsku košulju sa svijetloplavim papagajima, a lice mu je bilo žuto kao i košulja. Baka donese odluku da ne spominje kako je ona kuća bila u Tennesseeju.

Cesta je bila oko tri metra iznad njih, tako da su mogli vidjeti samo vrhove drveća na drugoj strani. Iza jarka u kojem su sjedili takođe je bila šuma, visoka, tamna i duboka. Nakon nekoliko minuta ugledaše jedna kola na izvjesnoj udaljenosti, na vrhu brežuljka, kako se polako približavaju kao da ih ljudi što su bili unutra osmatraju. Baka se podiže i dramatično zamaha rukama da bi skrenula njihovu pažnju. Kola se nastaviše polako približavati, iščekavajući iza zavijutka i ponovo iskrsavajući, krećući se još sporije nego na vrhu brežuljka koji su prošli. Bio je to veliki izlupani crni auto, sličan mrtvačkim kolima. Unutra su sjedila tri čovjeka. Zaustavio se upravo iznad njih i vozač ih je nekoliko minuta promatrao upornim, bezizražajnim pogledom, ništa ne govoreći. Onda okrenu ljavu i promrmlja nešto drugoj dvojici, na što oni izadoše. Jedan je bio debeo momak u crnim hlačama i majici, koja je na prednjoj strani imala naslikanog srebrnog ždrijepca. Prišao je s njihove desne strane i stao, zureći, s ustima djelimično otvorenim u neku vrstu neodređenog cerenja. Drugi je imao smeđe hlače, plavi prugasti kaput i sivi šešir, koji je tako spustio da mu je veći dio lica bio sakriven. Polako se približio i stao s lijeve strane. Nijedan nije govorio.

Vozač izađe i stade pokraj kola, gledajući nadolje u njih. Bio je stariji od druge dvojice. Kosa mu je upravo počinjala sijediti; nosio je naočale sa srebrnim okvirom, što mu je davalo učen izgled. Imao je dugačko, izabrano lice i bio bez ikakve košulje ili potkošulje. Plave farmerice su mu bile pretijesne; nosio je crni šešir i revolver. I druga dva momka su imali revolvare.

»Mi smo imali NESREĆU!« zagalamiše djeca. Baka je imala čudan osjećaj da ovoga cvikeraša odnekud zna. Njegovo joj je lice bilo tako blisko kao da ga je znala čitav život, ali se nije mogla sjetiti ko je. On se maknuo od kola i stade silaziti niz nasip, pažljivo spuštajući stopala da se ne bi okliznuo. Cipele su mu bile smeđe i bijele, nije imao čarape, a gležnjevi tanki i crveni.

»Dobar dan«, reče. »Vidim da ste svi skupa imali malo prevrtanje.«

»Dvaput smo se prevrnuli!« reče baka.

»Jednom«, ispravi je on. »Vidjeli smo kako se to dogodilo. Probaj njihova kola i vidi je li rade, Hirame,« reče tiho, obraćajući se momku u sivom šeširu.

»Šta će ti taj pištolj?« upita John Wesley. »Šta ćeš raditi s tim pištoljom?«

»Gospodo«, reče čovjek, obraćajući se majci, »hoćete li, molim vas, pozvati djecu da sjednu pokraj vas? Djeca me nerviraju. Želim da svi sjedite skupa, na mjestima gdje ste sada.«

»Što ćete vi govoriti NAMA šta da radimo?« upita June Star. Iza njih je zjapila linija šume poput tamnih otvorenih usta. »Pridite«, reče majka.

»Pazite«, odjednom započe Bailey, »mi smo u nevolji. Mi smo...« Baka vrisnu. Skočila je na noge i stajala, buljeći. »Vi ste Izrod!« reče. »Odjednom sam vas prepoznala!«

»Jesam«, reče čovjek, lagano se osmjehujući kao da mu je, iako to ne želi, drago što je poznat, »ali za sve vas, gospodo, bilo bi bolje da me niste prepoznali.«

Bailey naglo okrenu glavu i reče nešto svojoj majci što je zapanjilo čak i djecu. Stara dama počeoše plakati, a Izrod pocrveni.

»Gospodo«, reče, »nemojte se uzbuđivati. Ponekad povjek kaže stvari koje ne misli. Mislim da on nije želio tako govoriti s vama.«

»Vi ne biste pucali u damu, zar ne?« reče baka, iznadvizujući iz manjetne čistu maramicu kojom stade brisati oči.

Izrod upravi vrh svoje cipele ka tlu i iskopa malu rupu, a onda je ponovo zatrpao. »Bilo bi mi mrsko kad bih morao«, izgovori.

»Slušajte«, baka je gotovo vikala, »ja znam da ste dobar čovjek. Vi nimalo ne izgledate kao neko ko je prostačkog porijekla. Sigurna sam da potječete od finog svijeta.«

»Da, gospodo«, reče on, »najfinijih ljudi na svijetu.« Kad se smijao pokazivao je red snažnih bijelih zuba. »Bog nikada nije stvorio finiju ženu nego što je bila moja majka, a tatičino srce je bilo čisto zlato.« Momak u crvenoj majici je prošao iza njih i stajao s revolverom na bedru. »Vidi ove djece, Bobby Lee«, reče. »Znaš da me nerviraju.« Gledao je na njih šestoro, šćučurenene zajedno ispred njega, i kao da je bio zapanjen jer ne može smisliti šta bi rekao. »Nema ni oblaka na nebu«, napomenu, gledajući prema gore. »Ne vidi se sunce, ali nema ni oblaka.«

»Da, dan je prekrasan«, reče baka. »Slušajte, ne biste trebali sebe zvati Izrod, jer znam da ste u srcu dobar čovjek. Dovoljno mi je da vas pogledam, pa da to kažem.«

»Šuti!« zaurila Bailey. »Šuti, Ušutite svi i pustite me da ovo sredim!« Čučao je u položaju trkača koji se sprema potrčati, ali se nije ni pomaknuo.

»O tom sam već naklapao, gospodo«, reče Izrod, crtajući drškom revolvera mali krug na tlu.

»Trebaće pola sata da se ovaj auto popravi«, viknu Hiram, gledajući preko podignutog poklopca.

»Dobro, najprije ti i Bobby Lee uzmite njega i dječaka i vodite ih tamo prije«, reče Izrod pokazujući na Baileyya i Johna Wesleyja. »Momci hoće nešto da te pitaju«, obrati se Baileyyju. »Hoćeš li otići s njima do one šume?«

»Slušajte«, započe Bailey, »mi smo u gadnoj nevolji! Niko ne zna šta je ovo.« Glas mu se slomi. Oči su mu bile plave i nalagašene kao papagaji na njegovoj košulji; ostao je savršeno nepokretan. Baka posegnu rukom da popravi obod šešira kao da će poći s njima u šumu, ali joj obod ostade u ruci. Stajala je gledajući ga, a onda ga nakon jedne sekunde pusti da padne na zemlju. Hiram podiže Baileyya držeći ga za ruku, kao da pomaže nekom starom čovjeku. John Wesley je držao očevu ruku, a Bobby Lee ih sljedio.

Odoše u pravcu šume i upravo kad su došli do tamnog ruba Bailey se okrenu, oslanjajući se na ogoljeno sivo borovo deblo, i viknu: »Vratite se za minut, mama. Čekaj me!«

»Vrati se istog časa!« povika njegova majka, no oni svi iščežooše u šumi.

»Bailey, sine!« uzviknu baka tragičnim glasom, odjednom utvrdivši da gleda u Izroda koji je čučao na tlu ispred nje. »Ja samo znam da ste vi dobar čovjek«, reče očajnički. »Vi niste nimalo prostački.«

»Ne, gospojo, ja nisam dobar čovjek«, odgovori Izrod nakon stanke, kao da je pažljivo razmišljao o njenoj izjavi, »ali nisam ni najgori na svijetu. Moj je tata govorio da sam ja drukčija vrsta psa nego moji braća i sestre. Znao, govorio bi tata, ima ljudi koji prožive čitav život ne razmišljajući o njemu, a ima drugih koji hoće da znaju šta je to: ovaj je dječak jedan od posljednjih. On će se u svašta umiješati!« Natukao je svoj crni šešir i odjednom pogledao premagore, a onda u pravcu šume, u njenu dubinu, kao da je ponovo zbunjen. »Žao mi je što sam pred vas izašao bez košulje, dame«, reče lagano sliježući ramenima. »Kad smo pobjegli, spalili smo odijela, i dok ne nađemo bolje, imamo šta imamo. Ovo smo pozajmili od nekih ljudi koje smo sreli.«

»To je sasvim u redu«, reče baka. »Možda Bailey ima u koferu neku košulju viška.«

»Izgledaću prefektno«, reče Izrod.

»Gdje su ga odveli?« zajauka majka.

»Tata je bio čovjek za sebe«, produži Izrod. »Njemu ništa niste mogli privali. Nikad nije im'o neprilika s vlastima. Znao je kako treba s njima i gotovo.«

»I vi biste mogli biti časni, samo kad bi se potrudili«, reče baka. »Zamislite kako bi bilo krasno smiriti se i udobno živjeti, ne misleći stalno o nekome ko vas progoni.«

Izrod je još kopao drškom revolvera po tlu, kao da o svemu razmišlja. »Da, gospojo. Uvijek je čovjeku neko za petama«, promrmlja. Baka primjeti kako su mu tanke lopatice što su virile ispod šešira, jer je stajala gledajući ga odozgo. »Da li se ikada molite?« upita. On odmahnu glavom. Vidjela je samo kako se crni šešir zaklimalo između njegovih lopatica. »Ne«, reče.

Iz šume odjeknu revolverski pucanj, a odmah za njim još jedan. Potom tišina. Glava stare gospođe se uz trzaj okrenu. Mogla je čuti kretanje vjetrova u vrhovima drveća, poput dugačkog, zadovoljnog uzdisaja.

»Bailey, sine!« zazva ona.

»Jedno vrijeme sam bio pjevač duhovnih pjesama«, reče Izrod. »Bio sam svašta. Služio u vojsci, na moru i kopnu, bio pogrebnik, na železnici, obradio majčicu zemlju, doživio tornado, jednom vidio kako živ čovjek gori«. Pogledavši majku i djevojčicu što su sjedile stisnute jedna uz drugu, bljedih lica i staklenastih očiju, produži: »Čak sam vidio kako bičuju ženu.«

»Moli, moli,« započe baka, »moli, moli...«

»Nikada nisam bio loš dječak, koliko se sjećam«, reče Izrod skoro snenim glasom, »ali sam negdje usput učinio nešto loše i bio poslan u kaznionicu. Bio sam živ zakopan.« Podigao je pogled i intenzivnim zurenjem zadržao njenu pažnju na sebi.

»Ono što biste trebali učiniti je da se počnete moliti«, reče ona. »Šta ste učinili da su vas prvi put poslali u kaznionicu?«

»Okreneš se desno, zid«, reče Izrod, ponovo gledajući u pravcu neba bez ijednog oblaka. »Okreneš se lijevo – zid. Pogledaš gore i vidiš plafon, pogledaš dolje, pod. Zaboravio sam šta sam učinio, gospodo. Sjedio sam i sjedio tamo pokušavajući se sjetiti šta sam učinio i nisam se sjetio do današnjeg dana. Ponekad mi se činilo da ću se prisjetiti, ali nisam.«

»Možda su vas strpali greškom«, odsutno reče baka.

»Ne«, odgovori on. »Nije bila greška. Imali su papire o meni.«

»Mora biti da ste nešto ukrali«, ona će.

Izrod joj se malo naruga. »Niko nije imao nešto što bih ja želio«, reče on. »Doktor za glavu u kaznionici je rekao da sam ubio svoga taticu, ali ja znam da je to bila laž. Umro je od epidemije influence i ja nemam ništa s tim. Sahanjen je na Baptističkom groblju Mount Hopewell, a vi možete otići tamo i uvjeriti se.«

»Kad biste molili«, reče stara dama, »Isus bi vam pomogao.«

»To je u redu.«

»Pa onda, zašto ne molite?« upita ona, odjednom drhteći od ushićenja.

»Ne treba mi pomoć«, reče on, »jer sve sasvim dobro uradim sam.« Bobby Lee i Hiram pojavise se polako idući iz šume. Bobby Lee je za sobom vukao žutu košulju s plavim papagajima.

»Bacider mi tu košulju, Bobby Lee«, reče Izrod. Košulja poleti zrakom i spusti se na njegovo rame, pa je on obuče. Baka se nije mogla tačno sjetiti na šta je košulja podsjeća. »Ne, gospodo«, produži Izrod, dok je zakopčavao košulju, »ja sam ustanovio da zločin nije u pitanju. Možeš uraditi jednu stvar, ili uraditi nešto drugo, ubiti čovjeka ili mu ukrasti gumu sa auta, i prije ili kasnije zaboravit ćete šta ste ono uradili i jednostavno ćete biti za to kažnjeni.«

Majka djece započe ispuštati nekakve mukle zvukove, kao da ne može udahnuti zrak. »Gospodo«, zamoli on, »da li biste vi i ta djevojčica otišli tamo preko sa Hiramom i Bobby Leejem i pridružili se vašem mužu?«

»Da, hvala«, polusvjesno odgovori ona. Lijeva joj se ruka bespomoćno klatila, a u drugoj je držala bebu koja je zaspala. »Pomoz' gospodi da ustane, Hirame«, reče Izrod, dok se ona upinjala da se iskobelja iz jarka, »a ti, Bobby Lee, drži tu djevojčicu za ruku.« »Neću da se s njim držim za ruku«, reče June Star. »Podsjeća me na svinju.«

Debeljko se zacrveni i zasmija, zgrabi je za ruku i povuče u šumu za Hiramom i njenom majkom.

Sama s Izrodom, baka ustanovi da je izgubila glas. Na nebu nije bilo ni oblaka ni sunca. Oko nje nije bilo ničega osim šume. Željela je da mu kaže da bi trebao moliti. Nekoliko je puta otvarala i zatvarala usta prije nego je uspjela proizvesti zvuk. Konačno, začu sebe kako izgovara: »Isus, Isus«, misleći, Isus će ti pomoći, no izgovarala je to tako da je zvučalo kao da kune.

»Jes' gospojo«, reče Izrod kao da odobrava. »Isus je sve poremetio. S njim je bio isti slučaj kao i sa mnom, s tom razlikom što on nije počinio nikakav zločin, a meni su dokazali da sam počinio jer su imali o meni papire. Naravno«, produži, »meni nikada nisu pokazali te papire. Eto zašto se ja sada potpisujem. Davno sam rekao, uzmi svoj potpis i metni ga na sve što radiš, i uzmi jednu kopiju sebi. Onda ćeš znati šta si uradio i moći uzeti zločin i kaznu i vidjeti da li odgovaraju jedno drugom, a na kraju ćeš imati neki dokaz da prema tebi nije pravilno postupljeno. Ja sebe zovem Izrod jer ne znam da li sve ono loše što sam učinio odgovara onome što sam prošao kroz kaznu.« Iz šume se javi prodoran vrisak, za kojim odmah uslijedi pucaj pištolja. »Čini li se vama ispravnim da nekome samo tovar kazne, a drugog uopće ni ne kazne?«

»Isuse!« zavika stara dama. »Vi imate dobru narav! Znam da ne biste pucali na damu! Daću vam sav moj novac!«

»Gospodo«, reče Izrod, gledajući negdje iza nje u dubinu šume, »još nikad nijedan leš nije pogrebniku dao napojnicu.«

Odjeknuše još dva revolverska pucanja i baka podiže glavu poput sasušene stare čurke što vapi za vodom, viknuvši: »Bailey, sine, Bailey, sine!« kao da će joj prepući srce.

»Iskus je bio Jedini koji je ikada podizao mrtve«, nastavi Izrod, »a nije to trebao činiti. Sve je poremetio. Ako je učinio ono što tvrdi, onda vam ne preostaje ništa drugo nego da odbačite sve i slijedite ga, a ako nije, onda vam nema druge nego da onih nekoliko minuta što vam je ostalo uživite što bolje znate – ubijajući nekoga ili spaljujući mu kuću, ili nanoseći mu neko drugo zlo. Nema uživanja izuzev zla«, završi on, a glas mu gotovo pređe u rezanje.

»Možda On nije podizao mrtve«, promrmlja stara dama, ne znajući šta govori i osjećajući takvu vrtoglavicu da je potonula u jarak s nogama svijenim ispod tijela.

»Nisam bio tamo, pa ne mogu reći da nije. Volio bih da sam bio tamo«, reče Izrod udarajući pesnicom o tle. »Nije u redu što nisam bio tamo, jer da jesam, znao bih. Slušajte, gospodo, reče on povišenim glasom, »da sam bio tamo, znao bih i ne bih bio ovakav kakav sam sada.« Činilo se kao da mu je glas gotovo slomljen i baka se odjednom razbistrila. Ugledala je kako se lice tog čovjeka krivi u blizini njenog, kao da će zaplakati, pa poče mrmljati: »Zar nisi jedna od mojih beba. Ti si moje vlastito dijete!« Ispružila je ruku i dotaknula mu rame. Izrod odskoči nazad kao da ga je ugrizla zmija i ispali joj tri hica kroz grud. Onda spusti revolver na zemlju, skide naočale i poče ih čistiti.

Hiram i Bobby Lee su se vratili iz šume i stajali iznad jarka, gledajući nadolje u baku koja je pola sjedila, pola ležala u lokvi krvi; noge su joj, kao u djeteta, bile ukrštene ispod tijela, a lice se osmijevalo nebu bez oblaka.

Bez naočala su Izrodove oči imale crvene obrube, bile bljede i nekako bespomoćne. »Odnosite je i bacite gdje ste bacili i ostale«, reče on podižući mačku koja se trljala o njegovu nogu.

»Baš je bila pričalica, zar ne?« reče Bobby Lee, s uzvikom kližući niz stranicu jarka.

»Bila bi ona dobra žena«, reče Izrod, »da je bio neko ko bi je svakog minuta njenog života po jednom ustrijelio.«

»Baš smiješno!« javi se Bobby Lee.

»Začepi, Bobby Lee«, reče Izrod. »Nema pravog užitka u životu.«

Preveo Sead Sadić

BILJEŠKA O PISCU

(MARY) FLANNERY O'CONNOR

Rođena je u Savannahu, u Georgiji, 1925. gdje je pohađala katoličku školu. Završila je ženski državni koledž i potom se upisala u Književnu radionicu Univerziteta Iowa, diplomirala i objavila prvu priču – »Geranium« – Godine 1949. prešla je u Connecticut, gdje je živjela u obitelji Roberta Fitzgeralda. Kad je u 25. godini završila nacrtati za prvi roman (»Wise Blood«) obolela je od lupusa, bolesti kože, od koje je i umrla 13 godina kasnije.

Pedantan i ironičan promatrač ljudskih naravi i okolnosti, Flannery O'Connor gradi svoju snažnu i jednostavnu sliku svijeta u kojem se dobro i zlo prožimaju i dopunjavaju, svijeta koji postoji izvan naših namjera i opredjeljenja zbog fatalne sposobnosti ljudskih bića da sve što dotaknu deformiraju po uzoru na same sebe. Vjerujući da i sasvim neznanat napor može porok pretvoriti u vrline, i obrnuto, ona se ne zalaže za osudu svojih likova, nego za njihovo iskupljenje.

Djela: WISE BLOOD (1952), A GOOD MAN IS HARD TO FIND (1955), THE VIOLENT BEAR IT AWAY (1960), MYSTERY AND MANNERS OCCASIONAL PROSE (1969), THE COMPLETE STORIES (1971)

